

SVÍTÍM SI VLASTNÍM SVĚTLEM

MARIE ZAVADILOVÁ

(21.7.1893-1.1.1988)

Na Nový rok 1988 zemřela v Bratislavě paní Marie Zavadilová. Zemřela stejně tak skromně, jak skromně a nenápadně předtím prožila svých požehnaných 95 let života. Na Slovensko přišla jako sedmdesátiletá vlastně "dožít" do rodiny své dcery a jistě tehdy netušila, že tady prožije další čtvrtstoletí. Čila důchodkyně se v Bratislavě zapojila do amatérských výtvarných a fotografických aktivit, uspořádala svůj fotoarchív a věnovala se psaní svých vzpomínek, které zaznamenávala v jakýchsi ilustrovaných retrospektivních denících. Zenit své tvůrčí činnosti v oblasti fotografie měla však v té době už za sebou. Svědectvím je fotoarchív v podobě stovek skleněných desek - negativů, který její dcera Květa Fulierová s pietou uchovává.

Setkání malířky a grafičky Květy Fulierové s teoretičkou a kurátorkou fotografických výstav Lucii Benickou bylo klíčovým momentem pro vznik výstavy, kterou nedávno zahájili v Domě Fotografie Tatranské galerie v Popradě. Dům fotografie byl tehdy ve stadiu příprav a tvorby koncepce, jejíž součástí je kromě mapování současné domácí i zahraniční fotografické scény i vyhledávání zapomenutých osobností fotografické historie. Lvi podíl na realizaci výstavy má také Robert Kočan, který na výstavu zhotovil kopie fotografií z původních negativů.

Zachovaný materiál představuje Marii Zavadilovou nejen jako zapálenou amatérskou fotografku, ale i jako ženu mnohostranných zájmů. Vzděláním učitelka se s osvicenským nadšením snažila šířit osvětu a pokrok všude, kam ji povinnosti přivedly. Bylo to především na Valašsku - moravských kopanicích, kde hned na počátku své učitelské kariéry začla působit

85-letá Marie Zavadilová po vernisáži výstavy fotografií - 1919-1945 v Komorné galérii fotografie v Bratislavě 1.3.1978
Foto: Květa Fulierová

(Žitková, Starý Hrozenkov). Pedagogickou práci v těchto podmínkách mnozí její kolegové považovali za trest, ona ji však přijala jako výzvu. S důvěrou v silu pokroku (o kterém dnes už jen pochybujeme) učila své žáky základům hygieny, vedla je k tělesné zdatnosti, učila je poznávat přírodu a seznamovala je s kulturou; zároveň s nimi vychovávala i jejich rodiče. Věnovala se etnografickému výzkumu, hudbě, divadlu a různým formám výtvarného projevu - výšivce, kresbě, malbě a fotografii; využila každou příležitost k cestování a poznávání cizích zemí. Všechny tyto zájmy nacházely odraz i ve fotografii, která provázela a dokumentovala její životní cestu.

Ve fotografické tvorbě Marie Zavadilové absentuje znalost a aplikace dobových trendů umělecké i dokumentární fotografie. Řídila se pouze vlastními zkušenostmi a vlastním citem, který byl zřejmě zčásti vrozenou dispozicí, byl však i kultivovaný zprostředkovaným poznáním uměleckých děl ve světových sbírkách - víme, že sbírala reprodukce uměleckých děl na pohlednicích. Robert Kočan, který z fotografického hlediska tvorbu Marie Zavadilové zhodnotil v teoretické části své diplomové práce na VŠVU v

Kopaničářská chalupa (1920)

Bratislavě, charakterizoval její tvůrčí přístup takto:

"Až keď nebola profesionálnou fotografkou, jej prístup k fotografickej práci bol profesionálny."

"Hoci nemala žiadne skúsenosti, fotografie sú kompozične veľmi citlivo a jednoducho riešené, mala cit pre kompozíciu a poetiku. Vedela maximálne zachytiť atmosféru, hru svetla a tieňa, často využívala protisvetlo - na mnohých fotografiách dosiahla atmosféru šerosvitu a atmosféru obrazov starých majstrov."

"Fotografovala pohľadom klasickým, držala sa polocelkov až celkov. Kompozícia bola úplne jednoduchá, bez zvyrazňovania dynamiky, čo by pri jej technickej výbave bolo komplikované a zbytočné - myslím, že to vôbec neuberá na atmosfére obrázkov. Okolo fotografovaného objektu ostáva voľné prostredie, ktoré zvyrazňuje autorkino úsilie o príbehovosť záberov."

Fotografickou pozostalost Marie Zavadilové môžeme rozdeliť do niekoľkých tematických celkov. Nejdôstojnejším je soubor s námětem vlastní rodiny. Vedle tradičních rodinných záběrů je jeho součástí i celá řada emotivně i výtvarně působivých, stylizovaných portrétů. K nim můžeme přiřadit samospouští realizované autoportréty, které autorka dokázala udělat i v tak vypjatých a tragických okamžicích života, jako byla smrt vlastního dítěte. Samostatnou kapitolou tvoří portréty dcery Květy, která byla od raného dětství až do dospělosti nejdůležitějším modelem matčiny fotografie.

Druhým celkem jsou dokumentární záběry z období působení na valašských kopanicích. Na rozdíl od profesionálních fotografů, kteří se v té době etnografickým a sociálním tématům také s oblibou věnovali, pozorovala Zavadilová život v tomto prostředí zevnitř, byla jeho součástí. Jejich pracím se Zavadilové fotografie samozřejmě nevyrovnají svou efektností, pohled zevnitř je však o to autentičtější a pravdivější - není to nostalgické za ztraceným rájem nebo tragický obraz biedy, spíše se v něm odráží uvedené osvícenecké úsilí o překonání sociální zaostalosti.

Třetí tematickou oblastí fotografií Marie Zavadilové jsou záběry z cest, které jsou snad nejvíce poplatné tradičnímu klíši turistického fotografování. Ale i mezi nimi se najdou práce vynikající dokumentární nebo výtvarnou kvalitou, hlavně ty, na kterých zachytila všední život nebo detailnější pohledy na krajinu. Bulharsko, Itálie, Sicílie, Turecko, Tunis, tam všude hledala staré umělecké a architektonické

Marie Zavadilová: Z cyklu "KOPANICE"

Marie Zavadilová: Z cyklu "KVĚTA"

památky i nové dojmy ze všedního života prostých lidí. Šlo však vešměs jen o krátké turistické zájezdy a nedostatek času na sžití se s novým prostředím se projevuje i na fotografickém výsledku.

Marie Zavadilová není jako fotografka novým objevem, ani její fotografie nepatří z technického nebo uměleckého hlediska k objevným. Pozornost si zaslouží pro svou systematickou práci s fotografií a způsob, jakým její život splývá a prolíná se s tvorbou. Z tohoto pohledu je možné zařadit a hodnotit její tvorbu v jedné rovině s mnoha současnými umělci, kteří se pokoušejí překonat tradiční bariéru mezi životem a uměním.

Jitka Haaková

Chlebová pec (1919)